

Scenariusz lekcji

przeprowadzonej w klasie II lub III szkoły ponadgimnazjalnej z historii i społeczeństwa

Wątek i temat: 7. Rządzący i rządzeni. Temat 5. Dwie wizje sprawowanie władzy – papieństwo a cesarstwo. Miecz czy pastorał?

1. Autor: Grzegorz Szymanowski
2. Klasa: 2 lub 3 ponadgimnazjalna (liczba uczniów 24-30)

Program: KPW- Lekcja w programie odpowiada zapisowi podstawy B.7.1.

Jest to lekcja poświęcona jednemu z najbardziej palących problemów średniowiecznej władzy uniwersalnej – do kogo należy Dominium Mundi – do tego, który władzę dzierży, czy do tego, który tę władzę mianuje? Do sfery ducha czy materii?

3. Czas trwania (minuty) – zależnie od wersji – 300 minut lub więcej.
4. Czas realizacji: 3-4 (nie licząc dojazdu)
(ilość jednostek lekcyjnych)
5. Metody przeprowadzenia lekcji: wycieczka przedmiotowa, praca z materiałem źródłowym w arkuszu ćwiczeniowym.
6. Formy pracy: praca grupowa zróżnicowana i jednolita podczas wycieczki
7. Cele:
Uczeń:
 - Porównuje ideę papieństwa i ideę cesarstwa w średniowieczu
 - wyjaśnia znaczenie cesarstwa i papieństwa jako władz uniwersalnych i opisuje zasięg ich władzy, działania, środki oddziaływania, konflikty
 - wyjaśnia postawę władców Polski wobec europejskich władz uniwersalnych.
 - opisuje charakter władzy papieskiej w średniowieczu
 - streszcza spór o inwestyturę w XI wieku oraz jego konsekwencje
8. Spodziewane efekty (umiejętności, jakie powinien zdobyć uczeń)
 - Umiejętności - analiza procesów, wydarzeń i zjawisk, sprawne rozpoznawanie typów źródeł i rozróżnianie różnych perspektyw badawczych;
 - Postawy – świadomość polskiego patriotyzmu w opozycji do wydarzeń epoki;
 - kształtowanie wrażliwości etycznej, w tym rozróżnianie etycznych zachowań uczestników życia publicznego, kształtowanie u ucznia własnego systemu wartości opartego na wzorcach osobowych, cnót obywatelskich takich jak odwaga, męstwo, sprawiedliwość.
9. Metody sprawdzania osiągniętych celów

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- Ocenianie uczniów, w zwykłej skali szkolnej na podstawie ćwiczenia ewaluacyjnego. W materiałach karta oceniania bieżącego.

10. Sposoby motywowania uczniów

- Motywacja poprzez dodatkowe zadania umieszczone w arkuszach ćwiczeń, motywowanie poprzez oceny, atrakcyjność zajęć.

11. Przygotowanie do lekcji (jakie warunki powinny być spełnione aby prawidłowo przeprowadzić lekcję):

Możliwość wyjścia (wyjazdu) na wycieczkę.

Konieczne wsparcie informatyczne:

Dostępna platforma Moodle i informatyczna pomoc w umieszczeniu na niej przygotowanych materiałów – do wykonania wycieczki wirtualnej lub wprowadzenia do wycieczki.

Literatura:

Wyrozumski Jerzy, *Dzieje Polski piastowskiej (VIII wiek-1370)*. Kraków: 1999, s. 82, 85-86.

Plezia Marian, *Dookoła sprawy świętego Stanisława. Studium źródłoznawcze*, w *Analecta Cracoviensa*, 1979 (XI) (II wyd.: Kraków 2003).

Prokop Krzysztof Rafał, *Poczet biskupów krakowskich*, Kraków 2004.

Grodecki Roman, *Sprawa św. Stanisława*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1979.

Grudziński Tadeusz, *Bolesław Śmiały – Szczodry i biskup Stanisław*, INTERPRESS, 1982.

<http://www.poczet.com/stanislaw.htm>

<http://www.skalka.paulini.pl/page,7.html>

12. Materiały dydaktyczne:

Karty pracy

Materiał do wykładu:

Papież **Grzegorz VII** (1073-1085) zastrzegał sobie prawo do inwestytury biskupów, dotąd przysługujące cesarzom. Władcy Niemiec potrzebowali opłat, składanych przez biskupów w zamian za otrzymanie stanowisk. Nie chcieli pozbywać się prawa do ich mianowania, ani do wpływu na wybór papieża. Mimo to reakcja była niemożliwa. Rzesza po śmierci Henryka III w 1056 r. znalazła się w trudnej sytuacji. Następca (Henryk IV) był małoletni, a jego matka nie była dobrą regentką. Kiedy osiągnął wiek sprawny, spotkał się z kłopotami wewnętrznymi. Dopiero w 1075 r. pokonał saską opozycję i rozpoczął mianowanie biskupów w Italii, co spowodowało **otwarty konflikt z papieżem**. Papież wyraził swoje poglądy w notatce znanej jako *Dictatus papae*, która nie była przeznaczona do rozpowszechniania, ale zawierała program polityczny, który zakładał uczynienie z papieża jedynej liczącej się władzy w chrześcijaństwie. Henryk IV zwołał więc synod biskupów, który poparł jego decyzję o detronizacji papieża. Grzegorz VII odpowiedział klątwą i zwolnieniem poddanych z posłuszeństwa. Pokonani wcześniej opozycjoniści opuścili Henryka. W lutym 1077 miał odbyć się sejm Rzeszy w Augsburgu, na który książęta zaprosili papieża jako rozjemcę, zamierzając pozbawić swego władcę tronu na oczach całego świata.

Henryk IV uprzedził wydarzenia i w styczniu 1077 udał się do zamku Canossa, gdzie upokorzył się przed papieżem. Grzegorz VII cofnął klątwę. Król uzyskał swobodę działania w Rzeszy. Stłumiwszy opozycję, wprowadził swojego kandydata na tron papieski i został koronowany na cesarza w 1084 r. Śmierć Grzegorza VII na wygnaniu w rok później nie zakończyła konfliktu, który podjął z nową siłą papież Urban II, opromieniony sukcesem I krucjaty (patrz r. 17). Spór ciągnął się ze zmiennym szczęściem, Henryk V wymusił na papieżu Paschalisie II rezygnację z prawa inwestytury biskupów i własną koronację cesarską (1111 r.), ale w końcu uległ w walce z opozycją i zawarł w Wormacji porozumienie z papieżem Kalikstem II (nazywane czasem niesłusznie konkordatem).

Kompromis z cesarstwem przetrwał trzydzieści lat. Cesarstwo przeżyło kolejny okres świetności za panowania Fryderyka Barbarossy (1152-1190) i podjęło rywalizację z papieżem, już nie o inwestyturę, lecz o „władzę nad światem” (dominium mundi). Po początkowych sukcesach cesarz przegrał walkę z papieżem, wspieranym przez miasta północnowłoskie. Na szczyt potęgi wprowadził papieństwo **Innocenty III** (1198-1216). Rozstrzygał spory dynastyczne (w Polsce, na Węgrzech), wiele państw zmusił do uznania się za lenna papieskie, doprowadził do klęski cesarza Ottona IV. Przewodził też obradom IV soboru laterańskiego, którego decyzje wyznaczyły kierunek duszpasterski Kościoła na ponad 300 lat. Wydawało się, że walka jest rozstrzygnięta, ale Fryderyk II Hohenstauf (1212 –1250) podjął ją na nowo, dysponując nie tylko władzą w Rzeszy, ale i na Sycylii. Społeczeństwo Italii podzieliło się na stronników papieństwa (zwanych gwelfami) i gibelinów – zwolenników cesarza. Po długich walkach zwycięstwo odniosło papieństwo.

Walka, w której strony nie przebierały w środkach, doprowadziła do obniżenia autorytetu papieństwa i kryzysu cesarstwa. Wielkie Bezkrólewie (1254-1276) pogrążyły Rzeszę w zamęcie, po którym państwo to stało się luźnym związkiem księstw. W XIV wieku jednolita władza w chrześcijaństwie już w praktyce nie istniała, zaczęła być wypierana przez monarchie stanowe, uznające tylko honorowe pierwszeństwo papieża i cesarza.

Materiał opracowany według: Szymanowski G. , Wilczyński M., Ludzie i epoki. Klasa 1 , ZNAK, Kraków 2006

13. Słowniczek pojęć:

celibat – zasada beżenności duchownych, początkowo obowiązywała zakonników i biskupów, rozszerzona na całość kleru.

ekskomunika – kara pozbawiająca praw w życiu kościoła (np. niemożność przyjmowania lub udzielania sakramentów, uczestnictwa w liturgii).

inwestytura – nadanie godności i przysługujących jej dóbr w systemie feudalnym

klątwa – kara wykluczająca poza nawias społeczeństwa

kongregacja – związek domów zakonnych

suspensja – zawieszenie duchownemu praw do czynności liturgicznych

symonia – świętokupstwo, zakup sakramentów, godności kościelnych i urzędów

14. Plan wycieczki:

Lp.	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów	czas	Umiejętności kształcone w czasie lekcji
1.	Przygotowanie wycieczki po Katedrze Wawelskiej i Skałce. Szczegóły zależne są od pory. Katedra otwarta jest w godzinach (od 9 do 16), z wyjątkiem niedziel, kiedy zależy to od programu mszy. Istotne jest, że w samej katedrze głośnych zajęć prowadzić nie można, należy więc tak zaplanować wycieczkę, by zajęcia w formie werbalnej odbyły się przed wejściem do katedry, a po wejściu uczniowie będą tylko wypełniać karty pracy. Istotny jest regulamin zwiedzania katedry, na który należy wcześniej uczulić uczniów: http://www.katedra-wawelska.pl/zalaczniki/26/Katedra_REGULAMIN_pl.pdf . Zwiedzanie Skałki w podobnych godzinach: http://www.skalka.paulini.pl/			
2.	Nauczyciel prezentuje uczniom cele wycieczki. Rozdaje karty pracy i wyjaśnia kolejność czynności. Przypominamy o zasadach zachowania się. Czynności te można wykonać podczas zbiórki przed wycieczką lub drogi do celu, o ile wykorzystujemy umożliwiające takie działanie środki transportu (autokar, pociąg). W innym przypadku – na miejscu startu.	Uczniowie odbierają karty pracy, słuchają instrukcji, przygotowują pytania. Zwiedzamy jednolitą grupą, gdyż wymusza to specyfika katedry i sanktuarium.	10-15 min.	Planowanie pracy własnej ucznia, organizacja pracy w zespole.
3.	Rozpoczynamy na placu przed katedrą. Krótki wykład na temat	Uczniowie słuchają wykładu, a następnie wypełniają karty	20 min.	Analizowanie przekazu otrzymanego podczas wykładu,

	sporu o inwestyturę i jego specyficznego polskiego odgałęzienia – sporu Bolesława Szczodrego z biskupem Stanisławem. Zwracamy uwagę na symbolikę, która podczas zwiedzania powinna być zauważona (berło, jabłko, korona – symbole władzy suwerennej, pastorał, pierścień – symbole władzy duchownej). Przypominamy, że zamek wawelski był areną rywalizacji biskupa z królem. Tę część zajęć możemy przeprowadzić w klasie, jeżeli chcemy, by wycieczka była krótsza.	pracy.		streszczenie i definiowanie najważniejszych pojęć.
4.	Wprowadzamy w zasady zwiedzania katedry, zwracamy uwagę, że większość zabytków obecnej katedry jest młodsza od okresu, który omawiamy. Zmierzamy do centralnego punktu katedry – konfesji św. Stanisława. Zwracamy uwagę, by uczniowie odnaleźli w dekoracji elementy omawianej wcześniej symboliki i przedstawienia plastyczne konfliktu króla z biskupem.	Podczas zapoznawania się z zabytkami, uczniowie wypełniają karty pracy.	<i>dostosujemy do możliwości zwiedzani, ok. 30 minut</i>	Syntezywanie pracy własnej. Samodzielne wyszukiwanie materiału badawczego, analizowanie go.
5.	Po wyjściu z wystawy podsumowujemy.	Uczniowie wypełniają karty pracy.	<i>20 min.</i>	Syntezywanie pracy własnej. Samodzielne wyszukiwanie materiału badawczego, analizowanie go.
6.	Po wyjściu z katedry opuszczamy wzgórze i udajemy się wzdłuż Wisły na Skałkę. Zatrzymujemy się przy sadzawce, zwracając uwagę na symbole związane z męczeństwem świętego i odniesienie ich do sporu o	Uczniowie samodzielnie znajdują	<i>dostosujemy do możliwości</i>	Syntezywanie pracy własnej. Samodzielne wyszukiwanie materiału badawczego, analizowanie go.

	inwestyturę. Podobnie czynimy w samym sanktuarium.		zwiedzani, ok. 30-40 minut	
7.	Podsumowujemy wyniki poszukiwań.	Uczniowie odczytują karty pracy, dzielą się znalezionymi śladami symboliki sporu o inwestyturę.	10-20 min.	Syntezywanie pracy własnej.

Karta pracy ucznia

Zadanie I	Przed zwiedzaniem katedry, przypomnij najważniejsze elementy wykładu.
	Co to była inwestytura biskupów i dlaczego rozgorzał o nią spór cesarstwa z papieństwem?
	Jaka była symbolika władzy papieskiej, a jaka cesarskiej? Zwróć uwagę na znaczenie przedmiotów takich jak: berło, jabłko (symbol kuli ziemskiej), miecz, pastorał, mitra i pierścień.
	Jak zakończył się spór cesarza z papieżem?
	Po czyjej stronie w sporze stała Polska?
Zadanie II	Przeczytaj uważnie teksty. Odnajdź ich elementy podczas wycieczki
	Jak zaś doszło do wypędzenia króla Bolesława z Polski, długo byłoby o tym mówić; tyle wszakże można powiedzieć, że sam będąc pomazańcem [Bożym] nie powinien był [drugiego] pomazańca za żaden grzech karać cielesnie. Wiele mu to bowiem zaszkodziło, gdy przeciw grzechowi grzech zastosował i za zdradę wydał biskupa na obcięcie członków. My zaś ani nie usprawiedliwiamy biskupa-zdrajcy, ani nie zalecamy króla, który tak szpetnie dochodził swych praw - lecz pozostawmy te sprawy, a opowiedzmy, jak przyjęto go na Węgrzech.
	Gall Anonim, <i>Kronika polska</i> , tłum. Roman Grodecki, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Biblioteka Narodowa, Wrocław 2003

[król] z takim zapamiętaniem prowadził wojnę, iż rzadko przebywał w zamku, ciągle w obozie, rzadko w ojczyźnie, wciąż wśród nieprzyjaciół. Ten stan rzeczy, ile przyniósł państwu korzyści, tyle sprowadził niebezpieczeństw, ile dawał sposobności do uczciwej zaprawy, tyle zrodził wstrętnej pychy. Gdy bowiem król bardzo długo przebywał to w krajach ruskich, to prawie że poza siedzibami Partów, słudzy nakłaniają żony i córki panów do ulegania swoim chuciom: jedne znużone wyczekiwaniem mężów, inne doprowadzone do rozpacz, niektóre przemocą dają się porwać w objęcia czeladzi. Ta zajmuje domostwa panów, umacnia obywatelstwa, nie tylko wzbrania panom powrotu, lecz zgola wojnę wydaje powracającym. Za to osobliwe zuchwalstwo panowie wydali z trudem poskromionych na osobliwe męki. Również i niewiasty, które własnowolnie uległy sługom, poniosły z rozkazania zasłużone kary, gdyż poważyły się na okropny i niesłychany występki, którego nie da się porównać z żadną zbrodnią. [...] Bolesław bowiem poniechawszy umiłowania prawości, wojnę prowadzoną z nieprzyjaciółmi zwrócił przeciwko swoim. Zmyśla, że oni nie mszczą na ludzie swoich krzywd, lecz w osobie króla na królewski nastają majestat. Albowiem, czymże król będzie, gdy lud się oddali? Mówi, że nie podobają mu się żonaci, gdyż więcej obchodzi ich sprawa niewiast niż względem władcy uległość. Żali się, iż nie tyle opuścili go oni wśród wrogów, ile dobrowolnie na pastwę wrogów wydali. Domaga się przeto głowy dostojników, a tych, których otwarcie osiągnąć nie może, osiąga podstępnie. Nawet niewiasty, którym mężowie przebaczyli, z tak wielką prześladował potwornością, że nie wzdrygał się od przystawiania do ich piersi szczeniąt, po odrzuceniu niemowląt, nad którymi nawet wróg się ulitował! Bo dołożył do tego, iż tępić a nie chronić należy gorszący nierząd.

A gdy prześwięty biskup krakowski Stanisław nie mógł odwieść go od tego okrucieństwa, najpierw grozi mu zagładą królestwa, wreszcie wyciąga ku niemu miecz kłutwy. Atoli on, jak był zwrócony w stronę nieprawości, w dzikie popada szaleństwo, bo pocięte drzewa łatwiej złamać można niż naprostować. Rozkazuje więc przy ołtarzu, pośród infu, nie okazując uszanowania ani dla stanu, ani dla miejsca, ani dla chwili - porwać biskupa! Ilekroć okrutni służalcy próbują rzucić się na niego, tylekroć skruszeni, tylekroć na ziemię powaleni łagodnieją. Wszak tyran, łżąc ich z wielkim oburzeniem, sam podnosi świętokradzkie ręce, sam odrywa oblubieńca od łona oblubienicy, pasterza od owczarni. Sam zabija ojca w objęciach córki i syna w matki wnętrznościach. O żalosne, najżałobniejsze śmiertelne widowisko! Świętego bezbożnika, miłosiernego zbrodniarza, biskupa niewinnego najokrutniejszy świętokradca rozszarpuje, poszczególne członki na najdrobniejsze cząstki rozsiekuje, jak gdyby miały ponieść karę [nawet i] poszczególne cząstki członków. A ja ze zdumienia i z jakowegoś przerażenia całkiem zdrętwiałem, tak iż ledwie pojąć, a cóż dopiero językiem, cóż dopiero piórem wyrazić zdołam, jakże wyrazić potrafię cudowne dzieła na tym świętym przez Zbawiciela zdziałane!

Mistrz Wincenty Kadłubek, Kronika Polska, przeł. B. Kürbis, Ossolineum, Wrocław 2003

	<p><i>Grób ten kryje prochy błogosławionego Stanisława, który, że bezbożności króla Bolesława nie chciał folgować, męczeńską śmiercią przeniósł się do przybytku niebios. Szczęśliwy, komu Bóg nagrodą, a mieszkaniem niebo.</i></p> <p>Jan Długosz, Epitafium w Rocznikach...</p>
Zadanie III	Badacze często zauważają, że w Polsce treść sporu między biskupem a królem była całkowicie inna niż w Niemczech. Nie zmienia to faktu, że starcie władzy świeckiej z duchowną zakończyło się...
	a) całkowitym sukcesem króla
	b) klęską obydwóch uczestników
	c) zwycięstwem biskupa i utrwaleniem niezależności biskupów od władzy świeckiej
	d) forma była nierozstrzygnięta, pośmiertny sukces biskupa wiązał się ze wzrostem znaczenia Kościoła w Polsce w XIII w.

Karta oceny pracy ucznia

Aktywność lub brak aktywności zaznaczamy + lub -. Razem – zaznaczamy oceną szkolną.

Lp.	Imię i nazwisko ucznia	zgłasza się	zadaje pytania	wypełnia arkusz pracy	pełni swoją rolę w grupie	Razem
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						
11.						
12.						
13.						
14.						
15.						
16.						
17.						
18.						
19.						
20.						
21.						
22.						
23.						
24.						
25.						
26.						
27.						
28.						
29.						
30.						

